

اخلاق مبتنی بر فضیلت: مکملی برای کدها و اصول اخلاقی در پژوهش‌های تربیتی

سمانه امینی مشهدی^۱؛ ابوالفضل غفاری^۲

هدف از این مقاله تقویت این ادعاست که تمرکز بر اصول، قوانین و کدهای اخلاقی بهترین روش مواجهه با مسایل اخلاقی، خاصه در اخلاق پژوهش در فرایند یک پژوهش تربیتی نیست و اخلاق مبتنی بر فضیلت جایگزینی مناسب در رعایت اخلاق پژوهشی، از جمله در پژوهش‌های تربیتی است. آنچه در این مقاله مورد توجه قرار دارد، بررسی تحریف یا سرقت ادبی به عنوان قوانین و اصول رعایت اخلاق پژوهش نیست؛ چرا که به وضوح پژوهشگر در قضاوت‌های اخلاقی خود ملزم به رعایت آنهاست. پرسش اساسی آن است که چه چیز اطمینان بخش پژوهشگران و نهادهای پژوهشی در رعایت اخلاق پژوهش است؟ آیا توجیه ارزش‌های اخلاقی در نظریات فلسفی اخلاقی نظیر وظیفه‌گرایی و نتیجه‌گرایی کافی به نظر می‌رسد؟ پژوهشگرانی نظیر پرینگ بر این باورند نظریات اخلاقی در یک قضاوت اخلاقی خوب می‌توانند تنها به تبیین و وضوح بخشی فرایند پژوهش‌ها کمک کنند، اما غالباً نمی‌توان برای پژوهش‌هایی که در موقعیت‌های جدید و دارای ابهامات و پیچیدگی‌هایی هستند، اصول و قوانین اخلاقی از پیش تعیین شده‌ای را استفاده نمود. موضع اصلی در این مقاله آن است که رویکرد اخلاق مبتنی بر فضیلت که افراد در آن نه با قواعد و اصول، بلکه با پرورش ملکات و یا ویژگی‌های منش سروکار دارند، می‌تواند مکملی برای اصول و قواعد اخلاقی باشد. اقتضاء موقعیت‌های جدید و ناشناخته در میدان پژوهش تربیتی منوط به گسترش توانایی‌های وجودی فرد و پرورش ملکات و فضایل و نه بازگشت به اصول و مجموعه‌ای از کدهای اخلاقی است. در این پژوهش، با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی، ضمن تبیین پیشینه اخلاق مبتنی بر فضیلت (اخلاق منش محور) و تحلیل آن در مقابل رویکردهای عمده نظریات اخلاقی کنش (عمل) محور، نظیر وظیفه‌گرایی و نتیجه‌گرایی، نظریات برخی اندیشمندان تربیتی مانند پرینگ که در اخلاق پژوهش‌های تربیتی، بر کاربرد رویکرد اخلاق مبتنی بر فضیلت صحنه گذارده است و نیز نگرش علامه طباطبایی به عنوان اندیشمندی اسلامی به اخلاق مبتنی بر فضیلت بررسی می‌شود. از نظریات علامه می‌توان چنین استنباط نمود که پرورش فضایل اخلاقی و محور ذایل اخلاقی می‌تواند از نمونه روش‌های رعایت اخلاق منش محور در پژوهش‌های تربیتی باشد. بنابراین نویسندگان به این نتیجه می‌رسند که یک پژوهشگر تربیتی با تکیه بر فضایل اخلاقی و عقلانی، بهترین روش را در موقعیت‌های خاص اخلاقی در پژوهش‌های تربیتی به کار می‌برد.

کلید واژه‌ها: پژوهش‌های تربیتی، اخلاق پژوهش، اخلاق مبتنی بر فضیلت، کدهای اخلاقی

۱. دانشجوی دکترای فلسفه تعلیم و تربیت، دانشگاه فردوسی مشهد

۲. استادیار دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه فردوسی مشهد